

ΠΑΝΕΛΛΑΔΙΚΕΣ ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ 2021

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

ΣΤΑ ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥ

ΓΕΛ

ΔΙΔΑΓΜΕΝΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

A1. α.

1. **Σωστό** «πολεμικήν γάρ τέχνην οὐπω εἶχον, ἤς μέρος πολεμική»
2. **Σωστό** «Ζεύς οὖν δείσας περί τῶ γενεῖ ἡμῶν μή ἀπόλοιτο πᾶν»
3. **Λάθος** «νενέμηνται δέ ᾧδε· εἷς ἔχων ἰατρικήν πολλοῖς ἰκανός ἰδιώταις, καί οἱ ἄλλοι δημιουργοί».

β.

1. **αὐτῶν** : η οριστική αντωνυμία αναφέρεται στη γενική «τῶν θηρίων» του αρχαίου κειμένου.
2. **οὐτω**: το επίρρημα αναφέρεται στη φράση «ὡς αἱ τέχναι νενέμηνται» του αρχαίου κειμένου.

B1.

Ο άνθρωπος, χάρι στην παρέμβαση του Δία, κατάφερε να συγκροτήσει πολιτικά οργανωμένες κοινωνίες και να διασφαλίσει την επιβίωσή του, εξαλείφοντας τον κίνδυνο αφανισμού του από τα άγρια θηρία. Ο Ερμής, κατόπιν εντολής του Δία, μοιράζει στους ανθρώπους την αἰδῶ και τη δίκη. Οι άνθρωποι μετέχουν για άλλη μια φορά στο θεϊκό μερίδιο και υπερέχουν των άλογων όντων. Ειδικότερα, κατά τη μυθολογία η Δίκη ήταν κόρη του Δία και της Θέμιδος, ενώ η Αἰδώς ήταν σύντροφος της Δίκης και καθόταν σε θρόνο δίπλα στον Δία. Η Δίκη, με τη βοήθεια των Ερινύων, επιτηρούσε τη διαφύλαξη της ηθικής τάξης και επέβαλλε

τιμωρίες σε όσους επιδίωκαν να τη διασαλεύσουν. Στο μύθο του Πρωταγόρα δεν αναφέρονται ως θεότητες αλλά ως ηθικές αρετές που κατανέμονται στους ανθρώπους.

Η αιδώς είναι το αίσθημα σεβασμού ενός μέλους της κοινότητας έναντι των υπολοίπων, οι ηθικές αναστολές και οι φόβοι που προφυλάσσουν τον άνθρωπο από αντικοινωνική συμπεριφορά. Πρόκειται για το συναίσθημα της ντροπής του ανθρώπου για κάθε πράξη που προσκρούει στον καθιερωμένο ηθικό κώδικα του κοινωνικού περιβάλλοντος. Χάρη σε αυτήν, το άτομο τηρεί – από εσωτερική παρόρμηση και όχι από τον φόβο κάποιας τιμωρίας – τους ηθικούς κανόνες που ισχύουν στην κοινωνία στην οποία είναι ενταγμένο, γιατί θέλει να αισθάνεται πως ζει με αξιοπρέπεια.

Η δίκη στο συγκεκριμένο απόσπασμα δε χρησιμοποιείται με την έννοια της δικαστικής διαδικασίας. Δηλώνει την έμφυτη αντίληψη για το σωστό, το κοινό περί δικαίου αίσθημα. Στηριγμένος σε αυτήν, ο άνθρωπος θεσπίζει νόμους και εκδηλώνει τη δυσαρέσκειά του, όταν πιστεύει ότι παραβιάζονται τα δικαιώματα των άλλων. Το δίπολο αυτών των αρετών ισοδυναμεί με το δίπολο σωφροσύνη και δικαιοσύνη, το οποίο χρησιμοποιεί ο Πρωταγόρας στο επιμύθιο του λόγου του (Φάκελος Υλικού, σελ. 62).

Η φράση «*ἴν' εἶεν πόλεων κόσμοι τε καὶ δεσμοὶ φιλίας συναγωγοί*» αποτυπώνει έξοχα την κοινωνιοπλαστική αποστολή της αιδούς και της δίκης. Χάρη στην αιδώ και στη δίκη εξασφαλίζεται η αρμονική συμβίωση στην πόλη, η συνοχή του κοινωνικού συνόλου, η ισορροπία και η ευταξία. Με αυτές αναπτύσσονται μεταξύ των ανθρώπων σχέσεις φιλίας, συνεργασίας, αλληλεγγύης και αλληλοσεβασμού. Από τη μια πλευρά, η αιδώς οδηγεί σε ό,τι ονομάζεται «*πόλεων κόσμοι*», δηλαδή εμπνέει στους πολίτες ευπρεπή συμπεριφορά, ενώ η δίκη παραπέμπει στο «*πόλεων δεσμοί*», δηλαδή σε υπαγορεύσεις με τις οποίες οι πολίτες υποβάλλονται σε δεσμεύσεις της συμπεριφοράς τους, ώστε να επιβάλλεται η κοινωνική συνοχή.

Τόσο η αιδώς όσο και η δίκη λειτουργούν συμπληρωματικά και με αυτόν τον τρόπο επιτυγχάνεται η σύμπνοια και η ομόνοια μεταξύ των πολιτών (*φιλίας συναγωγοί*). Σε ατομικό επίπεδο, διασφαλίζουν την υπευθυνότητα, την εντιμότητα, τη μετριοπάθεια και την αξιοπρέπεια. Σε κοινωνικό επίπεδο σφυρηλατούν τον αλληλοσεβασμό και την αλληλοεκτίμηση, τη συνεργασία και τη συναδέλφωση.

Χάρη στις δύο αυτές αρετές μπορούν πλέον οι άνθρωποι να προαγάγουν την πολιτική και κοινωνική οργάνωση και να εξασφαλίσουν την επιβίωσή τους.

Αξίζει, ωστόσο, να σημειωθεί ότι, σύμφωνα με το μύθο, ο Δίας, αν και κατέχει την πολιτική αρετή, δεν τη δωρίζει στους ανθρώπους. Αντίθετα, τους δωρίζει δύο σημαντικές συνιστώσες της, ώστε στηριζόμενοι σε αυτές, οι άνθρωποι να κατακτήσουν την πολιτική αρετή. Επομένως, η πολιτική αρετή δεν είναι έμφυτη, δεν αποτελεί μέρος της φύσης του ανθρώπου, αλλά κατακτήθηκε σε μεταγενέστερο στάδιο της πολιτισμικής εξέλιξής του, βασιζόμενος στην εμπειρία από τα παθήματά του, στη λογική και στην προσωπική προσπάθειά του.

B2.

Σύμφωνα με την εντολή του Δία, η συμμετοχή όλων των ανθρώπων στην πολιτική αρετή είναι υποχρεωτική, διαφορετικά καθίσταται αδύνατη η συγκρότηση πολιτικά οργανωμένων κοινωνιών (*ἐπί πάντας, καί πάντες μετεχόντων*). Επομένως, δεν ισχύει στην περίπτωση αυτή η επιλεκτική διανομή σε ολίγους, όπως συμβαίνει με τις τεχνικές γνώσεις (*οὐ γάρ ἄν γένοιτο πόλεις, εἰ ὀλίγοι αὐτῶν μετέχοιεν ὥσπερ ἄλλων τεχνῶν*). Με την ανωτέρω εντολή περί καθολικότητας της αρετής, ο μύθος κορυφώνεται και ως εκ τούτου ο Πρωταγόρας προσπαθεί να διατηρήσει αμείωτο το ενδιαφέρον των ακροατών του κάνοντας **χρήση του ευθέος λόγου** και της **προστακτικής ἐγκλίσης** (*θές – μετεχόντων*), φανερώνοντας το σκληρό και αμείλικτο πρόσωπό του. Απευθυνόμενος στον Ερμή σε **β' ενικό πρόσωπο παρομοιάζει** όποιον δε μετέχει στην πολιτική αρετή με «νόσον τῆς πόλεως» και επιβάλλει σε αυτόν τη θανατική ποινή. Ένας τέτοιος άνθρωπος συνιστά απειλή για την τάξη και την ισορροπία του συνόλου. Δεν μπορεί να αποτελεί μέλος μιας πολιτικά οργανωμένης κοινωνίας και γι' αυτό πρέπει να θανατώνεται.

Εφόσον ο Δίας γνωρίζει ότι η εφαρμογή των πολιτικών αρετών είναι απόρροια της προσωπικής βούλησης κάθε ανθρώπου σε ένα μεταγενέστερο στάδιο, δεν μπορεί να εφησυχάσει. Θεσπίζει μια τόσο αυστηρή ποινή, αφού αδυνατεί να εξασφαλίσει την καθολικότητά τους. Όλοι οι άνθρωποι έχουν τις καταβολές να εξελιχθούν ηθικά αρκεί να το θελήσουν και να μοχθήσουν γι' αυτό. Είναι απαραίτητο, τέλος, να επισημανθεί ότι η ποινή του θανάτου αφορά εκείνους που δεν είναι πρόθυμοι να μετατρέψουν τη δυνατότητα αυτή σε ικανότητα και

αδυνατούν να ενταχθούν στην πολιτική ζωή, διαταράσσοντας εν τέλει την κοινωνική ισορροπία και συνοχή.

B3.

1. Λάθος

2. Λάθος

3. Σωστό

4. Σωστό

5. Λάθος

B4.

α.

1. ε. σπαρτά

2. γ. διασκέδαση

3. στ. πανωλεθρία

4. ζ. άφιξη

5. η. σχολικός

6. α. παρακαταθήκη

β. Πολλοί ισχυρίζονται ότι η νέα γενιά *έχει διαφθαρεί* από τα αρνητικά πρότυπα που προβάλλονται συχνά στα μέσα ενημέρωσης.

Ο *δημιουργός* έργων τέχνης οφείλει να συλλαμβάνει το αιώνιο και να βρίσκεται σε διαρκή διάλογο με τον κόσμο γύρω του.

B5.

Στο δοθέν απόσπασμα προβάλλεται δια στόματος του Καλλικλή η αριστοκρατική ηθική. Συγκεκριμένα, σύμφωνα με το σοφιστή, οι νόμοι της κοινωνίας δεν είναι τίποτα άλλο παρά μια υποκριτική σύμβαση, η οποία διασφαλίζει την πολιτική οργάνωση και τη δικαιοσύνη, ως όργανο εξυπηρέτησης των ατομικών συμφερόντων των πολλών και αδυνάτων, σε μια προσπάθεια να επιβάλλουν τη βούλησή τους στους ισχυρούς και ικανούς ανθρώπους. Επιπλέον, οι τελευταίοι αδυνατούν να διεκδικήσουν τα δικαιώματά τους αφού «το να ζητά κανείς να έχει περισσότερα από τους πολλούς νομίζεται άδικο και άσχημο και θεωρείται παράνομο». Εξαιρείται το δίκαιο του ισχυροτέρου και προβάλλεται η αδικία ως μια έννοια σύμφυτη με την ανθρώπινη υπόσταση, καθώς αυτή «δείχνει ότι είναι δίκαιο όποιος είναι καλύτερος και δυνατότερος να έχει περισσότερα από τον χειρότερο και τον πιο αδύνατο».

Αντίθετα, ο Πρωταγόρας, εξηγώντας τον τρόπο συγκρότησης των πολιτικά οργανωμένων κοινωνιών, επισημαίνει ότι οι άνθρωποι, παρόλο που συνειδητοποίησαν την αναγκαιότητα της κοινής συνύπαρξης, δεν κατάφεραν να ζήσουν αρμονικά μεταξύ τους, αφού δε διέθεταν την πολιτική αρετή. Έτσι, «ήδίκουν ἀλλήλους» και «πάλιν σκεδαννύμενοι διεφθείροντο». Καθίστατο, λοιπόν, επιτακτική η ανάγκη θέσπισης κανόνων δικαίου, προκειμένου να αντιμετωπιστούν οι συνέπειες της αδικίας. Ο Δίας, προσφέροντας την αἰδῶ και τη δίκη στον άνθρωπο, αποκαθιστά την τάξη και εξισορροπεί την έλλειψη του φυσικού δικαίου. Η ανάπτυξη ηθικών αξιών και η καθιέρωση του θετών νόμων της κοινωνίας εξασφάλιζαν όχι μόνο το «ζῆν» αλλά και το «εὖ ζῆν».

ΑΔΙΔΑΚΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

Γ1.

Ο Άνυτος, λοιπόν, από τη μία εξαιτίας της ανάξιας παιδείας του γιου του και εξαιτίας της υπεροψίας του ακόμα και ενώ έχει πεθάνει τυχαίνει κακής φήμης. Ο Σωκράτης απ' την άλλη, επειδή υπερηφανεύτηκε στο δικαστήριο προκαλώντας φθόνο, έκανε τους δικαστές να τον καταδικάσουν με την ψήφο τους σε θάνατο. Εμένα, λοιπόν, μου φαίνεται ότι έχει πετύχει μοίρα αρεστή στους θεούς.

Γ2.

Ο Ξενοφώντας στο συγκεκριμένο απόσπασμα της Απολογίας Σωκράτους καταθέτει τον θαυμασμό για τη συνολική στάση ζωής αλλά και τις ποιότητες που κοσμούσαν τον Σωκράτη ακόμα και στις κρισιμότερες του στιγμές ενώπιον του δικαστηρίου με χαρακτηριστικότερες την ειρωνεία αλλά και το θάρρος. Πιο αναλυτικά, το ψυχικό σθένος/ρώμη που επέδειξε ο Σωκράτης προκρίνοντας τον θάνατο από την ζωή οπλισμένος πάντα με περίσσια πίστη στα ιδανικά του επιβραβεύεται με αιώνια υστεροφημία. Η αντιπαραβολή μάλιστα που χρησιμοποιεί ο Ξενοφώντας με τον απαίδευτο Άνυτο αναδεικνύει εμφατικά την υπεροχή του Σωκράτη σε κάθε επίπεδο.

Γ3.

α. «ήμῖν μὲν οὖν δοκεῖ θεοφιλεστέρων μοιρῶν τετυχηκέναι τῶν μὲν γὰρ βίων τά χαλεπώτερα»

β. γνῶθι

ζῆ (ζῆθι)

τεθνηκώς ἴσθι / τεθνεώς ἴσθι

Γ4.

α. διά τό μεγαλύνειν: έναρθρο απαρέμφατο ως επιρρηματικός εμπρόθετος προσδιορισμός αιτίας στο «ἐπαγόμενος» .

τοῦ ζῆν: έναρθρο απαρέμφατο ως γενική συγκριτική (β'όρος σύγκρισης), ονοματικός ετερόπτωτος προσδιορισμός στο «κρείττον».

τοῦ ἀνδρός: γενική κτητική ως ονοματικός ετερόπτωτος προσδιορισμός στο «τήν σοφίαν – τήν γενναιότητα».

ἀξιομακαριστότατον: κατηγορούμενο στο αντικείμενο «τόν ἄνδρα» μέσω του συνδετικού ρήματος «νομίζω»

β. Αναγνώριση Υποθετικού λόγου

Υπόθεση: εἰ συνεγένετο (εἰ + Οριστική)

Απόδοση: νομίζω (Οριστική Ενεστώτα που ισοδυναμεί με κάθε έγκλιση)

Είδος: Πραγματικό

Μορφή: Απλός, ανεξάρτητος και ευθύς υποθετικός λόγος

Μετατροπή Υποθετικού λόγου

Υπόθεση: ἐάν/ἄν/ήν συγγένηται (ἐάν + Υποτακτική)

Απόδοση: νομιῶ (Οριστική Μέλλοντα)

Είδος: Προσδοκώμενο

ΜΑΡΙΝΑ ΚΩΝΣΤΑΝΤΟΠΟΥΛΟΥ,
Φιλολόγος

ΑΝΔΡΕΑΣ Π. ΜΑΓΔΑΛΗΝΟΣ,
Φιλολόγος Msc.